

ΤΕΥΧΟΣ 5 – ΙΟΥΝΙΟΣ 2005

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ

ΜΟΝΑΔΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Αυτό το τεύχος παραθέτει σχόλιο για τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει το σύστημα κοινωνικής προστασίας, μαζί με άρθρα για την ολική παραγωγικότητα της κυπριακής οικονομίας, την ανάπτυξη μακροοικονομικού μοντέλου μικρής κλίμακας και τον μακροχρόνιο ενεργειακό σχεδιασμό.

Η αύξηση των δαπανών για συντάξεις και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, μαζί με την ανάγκη εκσυγχρονισμού του τρόπου άσκησης κοινωνικής πολιτικής, είναι ανάμεσα στις πιο σημαντικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει το σύστημα κοινωνικής προστασίας στον τόπο. Η αύξηση του ορίου αφυπηρέτησης, η εισαγωγή του Εθνικού Συστήματος Υγείας και η διαμόρφωση Σχεδίου Δράσης για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού είναι βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση, αλλά δεν συνθέτουν μια ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των προκλήσεων.

Η ανάλυση της ολικής παραγωγικότητας για την περίοδο 1980-2002 δείχνει ότι η παραγωγικότητα του συνόλου της κυπριακής οικονομίας, ενώ ξεκινά με σχεδόν μηδενικό ρυθμό αύξησης στη δεκαετία του '80, καταφέρνει να αγγίξει κατά μέσο όρο το 2% την περίοδο 2000-2002. Ωστόσο η βελτίωση αυτή δεν πρέπει να οδηγεί σε εφησυχασμό, γιατί σε ορισμένους κλάδους της οικονομίας ο ρυθμός αύξησης της ολικής παραγωγικότητας παραμένει χαμηλός, κάτι που δημιουργεί ανησυχίες για την ανταγωνιστικότητά τους.

Η ανάλυση της σχέσης βασικών μακροοικονομικών μεγεθών, που αποτελεί το αντικείμενο του μακροοικονομικού μοντέλου μικρής κλίμακας που αναπτύσσει η ΜΟΕ, έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς προσπαθεί να δώσει απαντήσεις σε ερωτήματα που απασχολούν τις Νομισματικές Αρχές. Σε αυτό το πλαίσιο διεξάγονται έλεγχοι στασιμότητας βασικών μακροοικονομικών μεταβλητών, εκτιμώνται μοντέλα Διανυσματικής Παλινδρόμησης και διερευνάται η ύπαρξη αιτιώδους σχέσης καθώς και σχέσεων συνολοκλήρωσης μεταξύ των εξεταζόμενων μεγεθών.

Στόχος του μακροχρόνιου εθνικού ενεργειακού σχεδιασμού είναι η διασφάλιση επαρκούς ενεργειακής τροφοδοσίας, με χαμηλό κόστος και σεβασμό προς το περιβάλλον. Επειδή οι σχετικές μελέτες που είχαν εκπονηθεί για την Κύπρο μέχρι σήμερα ήταν αποσπασματικές και έμειναν χωρίς συνέχεια, η Μονάδα Οικονομικών Ερευνών ανέλαβε να αναπτύξει ενεργειακό μοντέλο που να συμπληρώνει αυτό το κενό στον τόπο μας.

Σε αυτό το τεύχος:

• Σχόλιο: Οι προκλήσεις στο σύστημα κοινωνικής προστασίας	2
• Εκτίμηση ολικής παραγωγικότητας της κυπριακής οικονομίας	3
• Μακροχρόνιος ενεργειακός σχεδιασμός	4
• Μακροοικονομικό μοντέλο	5
• Νέα της Μονάδας Οικονομικών Ερευνών	6
• Νέα του Τμήματος Οικονομικών	7
• Η Μονάδα Οικονομικών Ερευνών	8

Σχόλιο: Οι προκλήσεις στο σύστημα κοινωνικής προστασίας

Πάνος Πασιαρδής

Το σύστημα κοινωνικής προστασίας στην Κύπρο αντιμετωπίζει προκλήσεις που συνδέονται κυρίως με δημογραφικές αλλαγές, αλλά και με την ένταξη στην ΕΕ. Η γήρανση του πληθυσμού (λόγω μείωσης της γεννητικότητας και αύξησης του προσδόκιμου ζωής) αυξάνει τις δαπάνες του συστήματος κοινωνικής προστασίας σε δύο τομείς: τις συντάξεις και την υγεία. Ταυτόχρονα, η ένταξη στην ΕΕ δημιουργεί την ανάγκη εκσυγχρονισμού του τρόπου άσκησης της πολιτικής κοινωνικής προστασίας στο τόπο μας.

Τα προβλήματα επάρκειας και βιωσιμότητας του συστήματος των συντάξεων έχουν συζητηθεί σε διάφορα επίπεδα και η πρόσφατη αύξηση του υποχρεωτικού ορίου αφυπηρέτησης στο δημόσιο τομέα από το 60° στο 63° έτος έχει παρουσιαστεί ως λύση αυτών των προβλημάτων. Πιστεύω ότι η αύξηση του υποχρεωτικού ορίου αφυπηρέτησης στο δημόσιο τομέα είναι ένας τρόπος μείωσης των κρατικών δαπανών για συντάξεις, που αντανακλά σε μείωση των ωφελημάτων των εργαζομένων, αφού κατά μέσο θα παίρνουν τρία χρόνια λιγότερα σύνταξη από ό,τι προηγουμένως. Παρά το ότι το ίδιο μέτρο αναμένεται να αυξήσει την ανεργία ανάμεσα στους νέους (και πιθανόν να έχει και άλλες αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία), το κράτος θα έχει μια καθαρή βελτίωση στον ισολογισμό του, επειδή οι συντάξεις είναι ψηλότερες από τα ανεργιακά επιδόματα. Όμως, όπως τονίζεται σε πρόσφατη μελέτη της ΜΟΕ*, το πρόβλημα επάρκειας των συντάξεων δεν μπορεί να λυθεί σε ένα στατικό αναλογιστικό πλαίσιο γιατί τα σχέδια σύνταξης επηρεάζονται αλλά και επηρεάζουν τη συμπεριφορά και ανάπτυξη της οικονομίας. Μια αντιμετώπιση που αγνοεί αυτή την παράμετρο ίσως τελικά επιδεινώσει την ανεπάρκεια των συντάξεων. Εξάλλου, η εξισορρόπηση του κρατικού προϋπολογισμού δεν είναι στόχος αλλά ένας περιορισμός (constraint) στον οποίο χρειάζεται να πειθαρχεί η οικονομική πολιτική. Στόχος της οικονομικής πολιτικής είναι η μεγιστοποίηση της ευημερίας του πολίτη.

Οι δαπάνες για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, επίσης, επηρεάζουν και επηρεάζονται από τη γήρανση του πληθυσμού: από τη μια οι μεγαλύτερες δαπάνες για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη αυξάνουν τη διάρκεια ζωής, ενώ η παράταση της διάρκειας ζωής αυξάνει τις δαπάνες για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Όμως, ακόμα πιο σημαντικός παράγοντας αύξησης των δαπανών για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη είναι η

αλματώδης τεχνολογική πρόοδος στην ιατρική και βιολογία. Περισσότερα χρόνια ζωής και καλύτερη ιατρική τεχνολογία αναμένεται να οδηγήσουν σε συνεχώς αυξανόμενες δαπάνες για την υγεία, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα. Εδώ η πρόκληση για την κυβέρνηση είναι από τη μια να βρει πρόσθετους πόρους για να προσφέρει στον πολίτη σύγχρονης τεχνολογίας ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και από την άλλη να εισαγάγει σύγχρονα συστήματα παροχής της περίθαλψης αυτής ώστε να ελέγξει το κόστος της. Η εισαγωγή του πολυσυζητημένου Εθνικού Συστήματος Υγείας είναι ένα βήμα προς αυτή την κατεύθυνση, δεδομένου ότι θα γίνει η κατάλληλη θεσμική προετοιμασία και θα ληφθούν τα μέτρα που χρειάζονται για να εφαρμοστεί σύμφωνα με τις προδιαγραφές του.

Η ανάγκη εκσυγχρονισμού του συστήματος κοινωνικής προστασίας συνδέεται με την Ανοικτή Μέθοδο Συντονισμού (ΑΜΣ) που ακολουθούν οι χώρες-μέλη της ΕΕ. Στα πλαίσια της ΑΜΣ, η πολιτική κοινωνικής προστασίας που ακολουθεί η Κύπρος πρέπει να έχει καθορισμένους στόχους, να διαμορφώνει συγκεκριμένη στρατηγική, να λαμβάνει κατάλληλα μέτρα πολιτικής και να έχει μηχανισμούς παρακολούθησης της εφαρμογής και αξιολόγησης των αποτελεσμάτων. Οι στόχοι πρέπει να είναι ιεραρχημένοι και σαφείς, και όπου είναι δυνατό εκφρασμένοι ποσοτικά (π.χ. μείωση του ποσοστού του πληθυσμού που βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες μέχρι το 2010). Η στρατηγική για την επίτευξη των στόχων κοινωνικής πολιτικής πρέπει να διαμορφώνεται στα πλαίσια που καθορίζει η ΕΕ, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις κοινωνικές ομάδες που είναι εκτεθειμένες στο κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού (π.χ. μετανάστες και ξένοι εργάτες) και εμπλέκοντας ενεργά όλους τους κοινωνικούς εταίρους. Τα μέτρα πολιτικής που προτείνονται πρέπει να συνάδουν με τους καθορισμένους στόχους και να στοχεύουν στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου αυτών που τα έχουν ανάγκη, χωρίς να ενθαρρύνουν την εξάρτησή τους από κρατικές χορηγίες. Τέλος, η εφαρμογή μέτρων κοινωνικής πολιτικής πρέπει να παρακολουθείται και τα αποτελέσματά της να αξιολογούνται από ad hoc επιτροπή που να αποτελείται από άτομα με εξειδικευμένες γνώσεις. Η Κύπρος, μαζί με τα άλλα νέα κράτη-μέλη έχει ήδη υποβάλει προς την ΕΕ Σχέδιο Δράσης για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού για την περίοδο 2004-2006. Τα πρώτα αποτελέσματα σε ό,τι αφορά τη συλλογή στατιστικών στοιχείων, την εμπλοκή των κοινωνικών εταίρων και τον καθορισμό των στόχων και μέτρων πολιτικής είναι ενθαρρυντικά. Απομένει να δει κανείς αν και στην εφαρμογή του το εν λόγω Σχέδιο θα ανταποκριθεί στις προκλήσεις που του αναλογούν για εκσυγχρονισμό και βελτίωση του συστήματος κοινωνικής προστασίας στον τόπο μας.

* Δ. Κωμοδρόμου, Σ. Χατζησπύρου και Π. Πασιαρδής, "Σχέδια Σύνταξης στην Κύπρο: Προκλήσεις και Προοπτικές", Δοκίμια Οικονομικής Πολιτικής 05-04, Μονάδα Οικονομικών Ερευνών, Πανεπιστήμιο Κύπρου, Οκτώβριος 2004.

Εκτίμηση ολικής παραγωγικότητας της κυπριακής οικονομίας

Γιώργος Σιαμμούτης

Σε άρθρο του προηγούμενου τεύχους της «Οικονομικής Έρευνας» (Φεβρουάριος 2005) παρουσιάστηκαν τα προκαταρκτικά αποτελέσματα της παραμετρικής εκτίμησης του ρυθμού αλλαγής της ολικής παραγωγικότητας* (Total Factor Productivity-TFP), που προέκυψαν από την ανάλυση τριών τομέων οικονομικής δραστηριότητας στην Κύπρο (Μεταποίηση, Ξενοδοχεία/Εστιατόρια και Κατασκευές) κατά την περίοδο 1990-2002. Στο παρόν άρθρο συνοψίζονται τα τελικά αποτελέσματα των εκτιμήσεων, με βάση στοιχεία από τη δεκαετία του '80 για τους πιο πάνω τομείς καθώς και για πέντε επιπλέον κλάδους: Γεωργία/Αλιεία, Ηλεκτρισμός/Νερό, Εμπόριο, Μεταφορές/Επικοινωνίες και Χρηματοοικονομικοί, Ασφαλιστικοί και Κτηματομεσιτικοί Οργανισμοί.

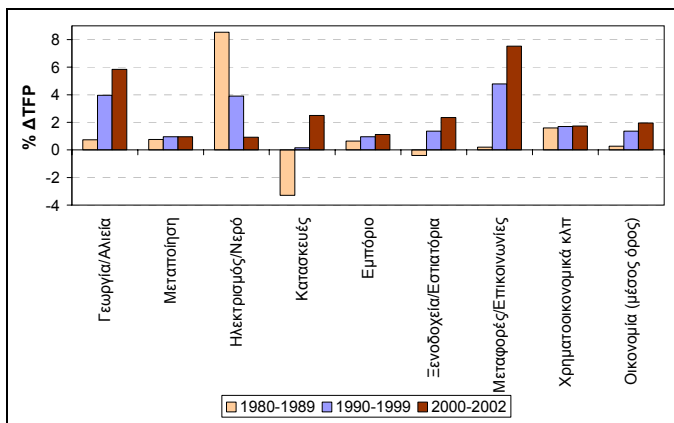
Στο διάγραμμα παρουσιάζεται η ποσοστιαία μεταβολή του TFP στους οκτώ αυτούς τομείς για τις περιόδους 1980-1989, 1990-1999 και 2000-2002. Επίσης, παρατίθεται η μέση αλλαγή του TFP της κυπριακής οικονομίας, που υπολογίστηκε ως ο σταθμικός μέσος όρος της αλλαγής του TFP στους υπό εξέταση τομείς, ανάλογα με τη συμβολή του κάθε τομέα στο ΑΕΠ.

Στη δεκαετία του '80 παρατηρείται στασιμότητα, με την παραγωγικότητα να αυξάνεται με ρυθμούς μικρότερους του 1% για τέσσερις τομείς, ενώ για άλλους δύο τομείς ο ρυθμός αλλαγής του TFP είναι αρνητικός, δηλαδή η παραγωγικότητα μειώνεται. Ακολούθως καταγράφεται διαχρονική ανάκαμψη, με αποτέλεσμα η παραγωγικότητα να αυξάνεται σε όλους τους κλάδους κατά την περίοδο 2000-2002. Συνοπτικά, σημαντική βελτίωση στην αλλαγή του TFP σημειώνουν οι τομείς Μεταφορές/Επικοινωνίες, Κατασκευές, Γεωργία/Αλιεία και Ξενοδοχεία/Εστιατόρια. Έντονη διαχρονική πτωτική τάση καταγράφεται αντίθετα στον τομέα Ηλεκτρισμού/Νερού, ενώ οι υπόλοιποι τρεις κλάδοι χαρακτηρίζονται από ελαφρά άνοδο.

Στην αρχή της υπό εξέταση περιόδου, ο τομέας Ηλεκτρισμός/Νερό υπερτερεί των υπόλοιπων τομέων, αφού η παραγωγικότητά του αυξάνεται με μέσο ρυθμό 8.5%. Ακολουθούν οι τομείς Χρηματοοικονομικά κλπ, Μεταποίηση, Γεωργία/Αλιεία, Εμπόριο και Μεταφορές/Επικοινωνίες, με ρυθμούς αλλαγής 1.6%, 0.8%, 0.7%, 0.6% και 0.2% αντίστοιχα. Ο ρυθμός μεταβολής στους κλάδους Κατασκευές και Ξενοδοχεία/Εστιατόρια είναι αρνητικός (-3.3% και -0.4% αντίστοιχα).

* Η ολική παραγωγικότητα εκφράζει τη μετατροπή του συνόλου των εισροών σε εκροές, για δεδομένη ποιότητα εκροών. Θεωρείται το πιο σφαιρικό μέτρο της παραγωγικότητας, αφού λαμβάνει υπόψη όλες τις εισροές που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή.

Ρυθμός Αλλαγής Ολικής Παραγωγικότητας (TFP) ανά τομέα (%)

Η εικόνα αλλάζει αισθητά κατά τη δεκαετία του '90, με το ρυθμό αύξησης του TFP να υποχωρεί σε 3.9% στον τομέα Ηλεκτρισμός/Νερό και τους άλλους τομείς να επιτυγχάνουν θετικούς και πιο υψηλούς ρυθμούς σε σχέση με τη δεκαετία του '80. Σε πιο υψηλό επίπεδο βρίσκονται οι τομείς Μεταφορές/Επικοινωνίες, Γεωργία/Αλιεία, Ηλεκτρισμός/Νερό και Χρηματοοικονομικά κλπ.

Σαφώς πιο βελτιωμένη παρουσιάζεται η εικόνα για τους επτά από τους οκτώ τομείς στην περίοδο 2000-2002, αφού το μέσο κόστος παραγωγής φαίνεται να μειώνεται με ακόμα μεγαλύτερους ρυθμούς. Εκτός από τον τομέα Ηλεκτρισμού/Νερού, του οποίου η παραγωγικότητα μεγεθύνεται με πολύ χαμηλό ρυθμό (0.9%) και πλέον υστερεί σημαντικά σε σχέση με τους υπόλοιπους τομείς, οι υπόλοιποι επτά κλάδοι σημειώνουν περαιτέρω βελτίωση στο ρυθμό αύξησης του TFP, με κορυφαίους τους τομείς Μεταφορές/Επικοινωνίες (7.5%), Γεωργία/Αλιεία (5.8%), Κατασκευές (2.5%) και Ξενοδοχεία/Εστιατόρια (2.4%). Λιγότερο παραγωγικοί είναι οι τομείς Μεταποίηση (0.96%), Εμπόριο (1.1%) και Χρηματοοικονομικά κλπ (1.7%).

Στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προσανατολισμού της Κύπρου, η αύξηση του ανταγωνισμού ωθεί τους παραγωγούς προϊόντων και υπηρεσιών στην εξεύρεση τρόπων συγκράτησης του μέσου κόστους παραγωγής. Κάτι τέτοιο έχει θετικό αντίκτυπο στην παραγωγικότητα της Κυπριακής οικονομίας που, ενώ ξεκινά με σχεδόν μηδενικό ρυθμό αλλαγής στη δεκαετία του '80 (0.27%), καταφέρνει να αγγίξει κατά μέσο όρο το 2% την περίοδο 2000-2002.

Η παρατηρούμενη διαχρονική βελτίωση της παραγωγικότητας στους πλείστους τομείς της οικονομίας δεν πρέπει να οδηγεί σε εφησυχασμό. Σε ορισμένους κλάδους ο ρυθμός αύξησης του TFP παραμένει ακόμα χαμηλός, κάτι που δημιουργεί ανησυχίες για την ανταγωνιστικότητά τους. Η μελλοντική έρευνα της ΜΟΕ θα επικεντρωθεί σε συγκρίσεις της παραγωγικότητας των παραπάνω τομέων με αντίστοιχους τομείς χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μακροχρόνιος ενεργειακός σχεδιασμός

Θεόδωρος Ζαχαριάδης

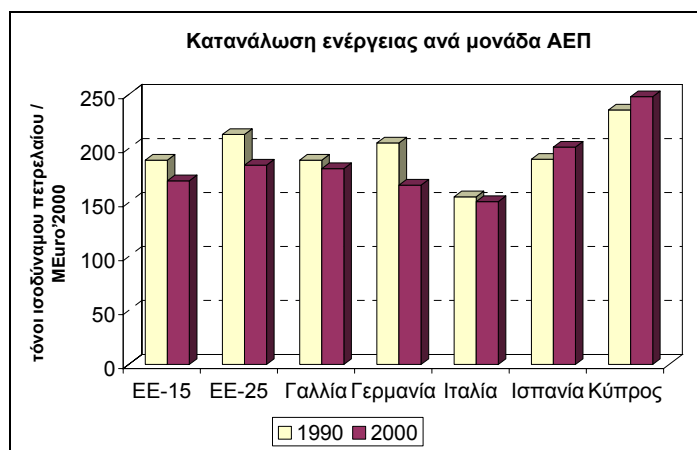
Για την οικονομική ανάπτυξη και τη διασφάλιση της ποιότητας ζωής, η ενεργειακή τροφοδοσία μιας χώρας πρέπει να είναι επαρκής, ασφαλής, οικονομική και φιλική προς το περιβάλλον. Για τους σκοπούς αυτούς έχει μεγάλη σημασία να εκπονείται μακροχρόνιος ενεργειακός σχεδιασμός σε εθνικό επίπεδο, ακόμα και σε περιπτώσεις ελευθεροποιημένων ενεργειακών αγορών, όπου ο ρόλος του κράτους είναι περισσότερο ρυθμιστικός / ελεγκτικός. Ο σχεδιασμός πρέπει να είναι μακροχρόνιος εξαιτίας της φύσης των ενεργειακών επενδύσεων, οι οποίες αφενός είναι έντασης κεφαλαίου και αφετέρου μπορεί να προϋποθέτουν υποδομές που απαιτούν σημαντικό χρονικό διάστημα υλοποίησης (λ.χ. για τη μεταφορά, αποθήκευση και διανομή φυσικού αερίου). Ο μακροχρόνιος αυτός χαρακτήρας καθιστά ακόμα δυσκολότερη την εκπόνηση του σχεδιασμού, αφού οι μελλοντικές οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις υπόκεινται σε μεγάλη αβεβαιότητα.

Όπως φαίνεται στο διάγραμμα της διπλανής στήλης, η Κύπρος, συγκριτικά με τις προηγμένες οικονομικά ευρωπαϊκές χώρες αλλά και με το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει υψηλό δείκτη ενεργειακής έντασης (δηλαδή κατανάλωσης ενέργειας ανά μονάδα ΑΕΠ), ο οποίος μάλιστα αυξήθηκε μεταξύ 1990 και 2000, σε αντίθεση με ό,τι συνέβη στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Παρόλα αυτά, η χώρα δεν διαθέτει ενεργειακό μοντέλο με το οποίο οι αρμόδιοι κρατικοί φορείς θα είναι σε θέση να καταστρώνουν μακροχρόνιο εθνικό ενεργειακό σχεδιασμό και να αξιολογούν τις επιπτώσεις από επιμέρους μέτρα πολιτικής. Η έλλειψη μακροχρόνιου ενεργειακού σχεδιασμού γίνεται ιδιαίτερα αισθητή αυτή την περίοδο, με αφορμή την άνοδο των διεθνών τιμών του πετρελαίου και την υπενθύμιση της σχεδόν απόλυτης ενεργειακής εξάρτησης του νησιού από τα πετρελαϊκά προϊόντα.

Κατά καιρούς έχουν ανατεθεί συναφείς μελέτες από κυπριακούς κρατικούς φορείς σε ερευνητικά κέντρα του εξωτερικού. Ωστόσο, λόγω της φύσης των αναθέσεων εκείνων, οι μελέτες έμειναν χωρίς συνέχεια, με αποτέλεσμα να απαιτείται αναθεώρηση και εμπλουτισμός τους για να ανταποκρίνονται στις τρέχουσες εξελίξεις.

Διαπιστώνοντας την έλλειψη αυτή, η Μονάδα Οικονομικών Ερευνών (ΜΟΕ) ανέλαβε πρόσφατα ερευνητικό έργο που χρηματοδοτείται από το Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας της Κύπρου, στο πλαίσιο του οποίου θα θέσει τις βάσεις για το μακροχρόνιο ενεργειακό σχεδιασμό στην Κύπρο. Με το έργο η Κύπρος θα αποκτήσει εθνικό ενεργειακό μοντέλο, το οποίο θα είναι προσαρμοσμένο στις ανάγκες της χώρας και θα περιέχει παραμέτρους εκτιμημένες οικονομικά

βάσει κυπριακών στατιστικών στοιχείων. Έτσι θα αποκτηθεί η απαραίτητη τεχνογνωσία για τη συντήρηση και τη μελλοντική επέκταση του μοντέλου, ώστε να μην απαιτείται η προσφυγή σε αγορά ανάλογων υπηρεσιών από ερευνητικούς φορείς του εξωτερικού.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Eurostat)

Το εργαλείο που θα αναπτυχθεί θα είναι ένα τεχνικο-οικονομικό μοντέλο (engineering-economic model) που θα προσομοιώνει την οικονομική συμπεριφορά των καταναλωτών και των παραγωγών με βάση οικονομικές εκτιμήσεις που θα διενεργηθούν ειδικά για την Κύπρο. Με τη βοήθεια αυτών των εκτιμήσεων θα υπολογίζεται η ετήσια ενεργειακή ζήτηση στην Κύπρο μέχρι το έτος 2030, θα προσδιορίζονται οικονομικά βέλτιστοι τρόποι ενεργειακής τροφοδοσίας, θα καταστρώνεται αναλυτικό ετήσιο ενεργειακό ισοζύγιο και στο τέλος θα υπολογίζονται και οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα και των λοιπών αερίων του θερμοκηπίου. Ο υπολογισμός των εκπομπών παρουσιάζει επιπρόσθετο ενδιαφέρον, με δεδομένη την υποχρέωση της Κυπριακής Δημοκρατίας να υποβάλλει κατά καιρούς σε διεθνείς οργανισμούς τις προβλέψεις για την εξέλιξη βασικών περιβαλλοντικών της δεικτών.

Το μοντέλο θα εφαρμοστεί αρχικά για ένα σενάριο βάσης, που θα περιλαμβάνει μετριοπαθείς υποθέσεις σχετικά με τη μελλοντική εξέλιξη του κυπριακού ενεργειακού συστήματος, καθώς και για μια σειρά από σενάρια πολιτικής που θα είναι οικονομικού, τεχνολογικού και διοικητικού χαρακτήρα. Η αποτελεσματικότητα των μέτρων που θα προσομοιωθούν με τα σενάρια θα διερευνηθεί τόσο ως προς τις ενεργειακές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις τους, όσο και ως προς τις οικονομικές (δημοσιονομικές και αναδιανεμητικές) συνέπειές τους. Για το σχεδιασμό των σεναρίων θα ληφθούν υπόψη η εμπειρία και οι απόψεις αρμόδιων κρατικών φορέων όπως η Υπηρεσία Περιβάλλοντος, η Υπηρεσία Ενέργειας, το Ίδρυμα Ενέργειας, η Αρχή Ηλεκτρισμού Κύπρου και η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας Κύπρου.

Μακροοικονομικό μοντέλο

Άντρος Κούρτελλος και Ιωάννα Στυλιανού

Όπως αναφέρθηκε σε άρθρο του προηγούμενου τεύχους (Φεβ. 2005) της «Οικονομικής Έρευνας», η Μονάδα Οικονομικών Ερευνών, παράλληλα με το μακροοικονομικό μοντέλο γενικής ισορροπίας που αναπτύσσει, κατασκευάζει και μακροοικονομικό μοντέλο μικρής κλίμακας με χρήση μοντέλων Διανυσματικής Αυτοπαλινδρόμησης (VAR). Εδώ παρουσιάζονται περισσότερα στοιχεία για το μοντέλο αυτό.

Η ανάλυση τόσο της μακροχρόνιας όσο και της βραχυχρόνιας σχέσης βασικών μακροοικονομικών μεγεθών έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς προσπαθεί να δώσει απαντήσεις σε ερωτήματα που ανέκαθεν απασχολούσαν τις Νομισματικές Αρχές και συνεπώς συμβάλλει στη σωστή πρόβλεψη των μεγεθών αυτών και κατ' επέκταση στη χάραξη της κατάλληλης οικονομικής πολιτικής. Συγκεκριμένα, εξετάζουμε ερωτήματα όπως: Ποια είναι η σχέση μεταξύ πληθωρισμού και κατά κεφαλή ΑΕΠ; Υπάρχει μακροχρόνια σχέση ισορροπίας ανάμεσα στις μεταβλητές και αν ναι, πόσο γρήγορα συγκλίνουν σε αυτήν;

Μέσα στο πλαίσιο αυτό, με την εκτίμηση οικονομετρικών μοντέλων που στηρίζονται στη Διανυσματική Αυτοπαλινδρόμηση, μπορούμε να δώσουμε απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά. Τα στοιχεία που χρησιμοποιούμε καλύπτουν την περίοδο από την τέταρτη τριμηνία του 1981 μέχρι την τέταρτη τριμηνία του 2002 και αφορούν έξι μακροοικονομικές μεταβλητές: Ονομαστικό ΑΕΠ, Δείκτη Τιμών Καταναλωτή, Προσφορά Χρήματος M1 και M2, Μέσο Επιτόκιο Κατάθεσης των Εμπορικών Τραπεζών και Πληθωρισμό.

Στην πρώτη φάση της μελέτης διεξάγουμε ελέγχους για τη στασιμότητα των μεταβλητών, αφού σε αντίθετη περίπτωση τα αποτελέσματα που παίρνουμε από την παλινδρόμηση είναι παραπλανητικά. Αυτό έγκειται στο γεγονός ότι η υπόθεση της στασιμότητας συνδέεται άμεσα με τον κατάλληλο προσδιορισμό του οικονομετρικού μοντέλου. Ένας γραμμικός συνδυασμός μη στάσιμων σειρών, οι οποίες είναι ολοκληρώσιμες πρώτου βαθμού, είναι στάσιμος. Σε αυτή την περίπτωση λέμε ότι υπάρχει σχέση Συνολοκλήρωσης, σύμφωνα με την οποία οι μεταβλητές αυτές θα συνδέονται μακροχρόνια με μια σχέση ισορροπίας, παρά τις βραχυχρόνιες αποκλίσεις από τη σχέση αυτή.

Συγκεκριμένα, εξετάζουμε την ύπαρξη μοναδιαίας ρίζας στις μεταβλητές μας, λαμβάνοντας υπόψη αφενός κατά πόσο η σειρά έχει όντως υποστεί τις επιδράσεις κάποιας δομικής αλλαγής και αφετέρου εάν αυτή η δομική αλλαγή είναι εξωγενής ή ενδογενής. Μια δομική αλλαγή

λέγεται εξωγενής εάν είναι γνωστή χρονικά εκ των προτέρων και αντικατοπτρίζει γεγονότα οικονομικής και πολιτικής φύσεως. Αντίθετα, οι ενδογενείς δομικές αλλαγές όχι μόνο δεν είναι γνωστές εκ των προτέρων, αλλά ταυτόχρονα εντοπίζονται μόνο με ενδελεχή μελέτη της διαχρονικής δομής των στοιχείων. Εφαρμόζοντας ελέγχους για εξωγενείς δομικές αλλαγές, βρίσκουμε την ύπαρξη μοναδιαίας ρίζας σε όλες τις μεταβλητές μας. Αντίθετα, στην περίπτωση του πληθωρισμού, για τον οποίο χρησιμοποιούμε έναν έλεγχο που αναφέρεται σε μεταβλητές που δεν επηρεάζονται από δομικές αλλαγές, η μηδενική υπόθεση της μοναδιαίας ρίζας απορρίπτεται. Αν υποθέσουμε ότι οι δομικές αλλαγές είναι ενδογενείς, εφαρμόζουμε ελέγχους στους οποίους λαμβάνουμε υπόψη τόσο το είδος της δομικής αλλαγής, όσο και το ρυθμό επίδρασής της πάνω στη μεταβλητή. Όπως και στην περίπτωση των εξωγενών δομικών αλλαγών, προκύπτει ότι όλες οι μεταβλητές είναι μη στάσιμες, εκτός από τον πληθωρισμό.

Στη δεύτερη φάση, χρησιμοποιώντας τις έξι χρονοσειρές εκτιμούμε μοντέλα Διανυσματικής Παλινδρόμησης τα οποία αποτελούνται από τέσσερις μεταβλητές, με πέντε ή έξι υστερήσεις. Ο προσδιορισμός του συγκεκριμένου μοντέλου έγινε με βάση την Στατιστική του Επάρκειας σύμφωνα με την οποία όλες οι υποθέσεις που έχουμε αρχικά θέσει για το μοντέλο (Κανονικής Κατανομής, Ομοσκεδαστικότητας, Μη Γραμμικής Συσχέτισης, κ.ά.) υποστηρίζονται από τα στατιστικά στοιχεία που εξετάζουμε. Παράλληλα, δίνουμε ιδιαίτερη έμφαση στη σταθερότητα του μοντέλου μας. Ως εκ τούτου, χρησιμοποιώντας Cusum ελέγχους, συμπεριλαμβάνουμε ψευδομεταβλητές που αντιπροσωπεύουν την επίδραση σημαντικών δομικών αλλαγών οι οποίες συνδέονται με πολιτικά και οικονομικά γεγονότα. Επιπρόσθετα, συμπεριλαμβάνουμε και την τάση λόγω της ανοδικής πορείας των περισσότερων μεταβλητών μας.

Για να εξετάσουμε εάν υπάρχει αιτιώδης σχέση μεταξύ κάποιων μεταβλητών, διεξάγουμε ελέγχους Granger Causality. Τα αποτελέσματα δείχνουν πως υπάρχει μεγάλη επίδραση πραγματικού και ονομαστικού M1 και M2 στο ΑΕΠ. Συνεπώς η θεωρία της Ουδετερότητας του Χρήματος, σύμφωνα με την οποία οι πραγματικές μεταβλητές μακροχρόνια δεν επηρεάζονται από το χρήμα, καταρρίπτεται.

Τέλος, ελέγχουμε την ύπαρξη Συνολοκλήρωσης λαμβάνοντας υπόψη το μέγεθος του δείγματος. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν πως όντως υπάρχει σχέση ισορροπίας μακροπρόθεσμα, γεγονός που επιτρέπει την εκτίμηση του μοντέλου Vector Error Correction. Η σχέση Συνολοκλήρωσης είναι ιδιαίτερα σημαντική αφού θέτει περιορισμούς στη συμπεριφορά των ενδογενών μεταβλητών, με σκοπό τη σύγκλισή τους στη μακροχρόνια σχέση ισορροπίας.

Νέα της Μονάδας Οικονομικών Ερευνών

Αντζελα Σιεκέρσαββα

Νέο Ερευνητικό Πρόγραμμα

Η ΜΟΕ εξασφάλισε χρηματοδότηση από το ΙΠΕ για το εξής νέο ερευνητικό πρόγραμμα:

Επιπτώσεις Κρατικής Παροχής Ιδιωτικών Αγαθών στη Συμπεριφορά και Ευημερία του Καταναλωτή: η Περίπτωση της Ιατρικής Περίθαλψης στην Κύπρο

Βασικός στόχος του προτεινόμενου ερευνητικού έργου είναι η μελέτη των επιπτώσεων της κρατικής παροχής ιδιωτικών αγαθών στη συμπεριφορά και ευημερία του καταναλωτή. Συγκεκριμένα θα διερευνηθεί η περίπτωση της ιατρικής περίθαλψης. Η επιλογή ιδιωτικής ιατρικής περίθαλψης, ενώ αντίστοιχη περίθαλψη προσφέρεται δωρεάν (ή σε χαμηλότερη τιμή) από το κράτος, επιτρέπει να αποτιμηθεί η κρατική παροχή και να μεταφραστεί σε δείκτη ικανοποίησης, που αντανακλά στο επίπεδο ποιότητάς της. Θα ερευνηθεί επίσης σε ποιο βαθμό η κατανάλωση και ποιότητα ιατρικής περίθαλψης συνδέεται με διάφορα χαρακτηριστικά του καταναλωτή όπως το εισόδημα, το επίπεδο εκπαίδευσης, το είδος ιατροφαρμακευτικής κάλυψης κλπ.

Η θεωρητική ανάλυση θα γίνει στα πλαίσια της συμπεριφοράς του καταναλωτή και η εμπειρική ανάλυση στα πλαίσια ενός οικονομετρικού μοντέλου ανάλυσης ζήτησης (demand analysis).

Η μελέτη αναμένεται να εντοπίσει τα χαρακτηριστικά του νοικοκυριού που καθορίζουν τη ζήτηση για ιατρική περίθαλψη και να τεκμηριώσει αν και σε ποιο βαθμό υπάρχει απώλεια ευημερίας και οικονομικής αποτελεσματικότητας από τον τρόπο λειτουργίας του συστήματος υγείας. Απώτερος στόχος της μελέτης είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τις επιπτώσεις του κρατικού συστήματος παροχής ιατρικής περίθαλψης και η διαμόρφωση προτάσεων πολιτικής για την αποδοτικότερη λειτουργία του, εν όψει της επικείμενης εισαγωγής του Εθνικού Συστήματος Υγείας.

Δοκίμια Οικονομικής Πολιτικής/Ανάλυσης

- 01-05 Πασιαρδής Π., Ν. Πασιουρτίδου και Γ. Σιαμμούτης, «Η Συμπεριφορά των Επενδυτών και η Επίδραση των Επενδυτικών Οργανισμών στο Χρηματιστήριο Αξιών Κύπρου κατά την Περίοδο 1999-2000», Φεβρουάριος 2005.
- 02-05 Πασιαρδής Π., Ν. Πασιουρτίδου και Γ. Σιαμμούτης, «Επιδράσεις Πράξεων, Αποφάσεων και Ανακοινώσεων στο Χρηματιστήριο Αξιών Κύπρου κατά την Περίοδο 1999 – 2000», Φεβρουάριος 2005.
- 03-05 Νικολαΐδου Ν. και Σ. Χατζησπύρου, «Παράγοντες που επηρεάζουν την καταναλωτική

συμπεριφορά των τουριστών στην Κύπρο», Ιούνιος 2005.

Πλήρη κατάλογο των ΔΟΠ/ΔΟΑ παρέχει η ιστοσελίδα www.erc.ucy.ac.cy/publicationsG/publicationsg.html

Προσλήψεις νέου προσωπικού

Η ΜΟΕ προσέλαβε πρόσφατα δύο νέους συνεργάτες, τον Θεόδωρο Ζαχαριάδη και την Άννα Μαρκίδου.

Ο Θ. Ζαχαριάδης είναι Δρ. Μηχανολόγος Μηχανικός του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και ασχολείται με την τεχνικοοικονομική προσομοίωση ενεργειακών συστημάτων. Στη ΜΟΕ είναι υπεύθυνος για την εκτέλεση του έργου του μακροχρόνιου ενεργειακού σχεδιασμού της Κύπρου (βλ. σελ. 4).

Η Άννα Μαρκίδου έχει αποκτήσει M.Phil. in Economics with Finance από το University of Cambridge. Εργάζεται στη ΜΟΕ ως Ειδική Επιστήμονας στο πλαίσιο ερευνών στον τομέα του τουρισμού, που χρηματοδοτούνται από τον Κυπριακό Οργανισμό Τουρισμού.

Παραιτήσεις προσωπικού

Ο κ. Στέφανος Χαρουτουγιάν παραιτήθηκε από τη ΜΟΕ λόγω πρόσληψης στην Κεντρική Τράπεζα Κύπρου. Παραίτηση έδωσε, επίσης, και η κα Άννα Θεοδούλου η οποία προσελήφθη στο Δημόσιο Τομέα. Η ΜΟΕ τους εύχεται κάθε επιτυχία στη νέα τους σταδιοδρομία.

Θέσεις Μεταπτυχιακών Συνεργατών στη ΜΟΕ

Κατά καιρούς η ΜΟΕ προσφέρει δυνατότητες απασχόλησης σε αποφοίτους πανεπιστημίων με μεταπτυχιακό τίτλο (M.Sc/Ph.D.) στα Οικονομικά και επαρκείς γνώσεις οικονομετρίας. Επίσης, βασικά προσόντα είναι η υψηλή ακαδημαϊκή επίδοση του υποψηφίου και η ποιότητα του πανεπιστημίου από το οποίο αποφοίτησε. Οι αμοιβές και άλλα ωφελήματα των ερευνητών είναι ανάλογα αυτών που ισχύουν στο Δημόσιο Τομέα.

Οι ενδιαφερόμενοι παρακαλούνται να στείλουν το βιογραφικό τους σημείωμα στην ηλεκτρονική διεύθυνση erc@ucy.ac.cy.

Για την έρευνα που διεξάγεται στη ΜΟΕ και για άλλες πληροφορίες μπορείτε να απευθύνεστε στην ιστοσελίδα: www.erc.ucy.ac.cy.

Νέα του Τμήματος Οικονομικών

Κώστας Χατζηγιάννης

Αποφοίτηση

Η τελετή αποφοίτησης των φοιτητών του Τμήματος Οικονομικών θα πραγματοποιηθεί στις 29 Ιουνίου 2005, στις 8:00 μ.μ. στα κεντρικά κτίρια του Πανεπιστημίου στην οδό Καλλιπόλεως 75. Αναμένεται να αποφοιτήσουν 56 προπτυχιακοί και 15 μεταπτυχιακοί φοιτητές. Σε ξεχωριστή τελετή στις 28 Ιουνίου 2005 θα βραβευτούν οι αριστούχοι φοιτητές του Τμήματος. Τα βραβεία χρηματοδοτούν, μεταξύ άλλων, η Παγκύπρια Συνεργατική Ομοσπονδία ΛΤΔ, η Λαϊκή Κυπριακή Τράπεζα, η Τράπεζα Κύπρου, η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, η Ελληνική Τράπεζα, ο Ροταριανός Όμιλος Αμμοχώστου και η Τράπεζα Αναπτύξεως. Στην τελετή βράβευσης θα απονεμηθεί και βραβείο εις μνήμην του αποφοίτου του Τμήματος Παύλου Κλώνη που έχασε τη ζωή του σε τροχαίο ατύχημα. Το βραβείο χρηματοδοτούν οι απόφοιτοι του 2001.

Προπτυχιακό πρόγραμμα

Περίπου 60% των αποφοίτων έχουν εξασφαλίσει θέση για συνέχιση των σπουδών τους στο μεταπτυχιακό επίπεδο. Οι περισσότεροι φοιτητές του Τμήματος έχουν γίνει δεκτοί σε προγράμματα Masters σε πανεπιστήμια στο Ηνωμένο Βασίλειο. Μια φοιτήτρια έχει εξασφαλίσει θέση στο London School of Economics, δύο στο πανεπιστήμιο του Warwick, τρεις στο πανεπιστήμιο του Nottingham, τέσσερις στο Πανεπιστήμιο του Essex, ένας στο πανεπιστήμιο του Manchester και οι υπόλοιποι σε άλλα αξιόλογα πανεπιστήμια.

Ξεχωριστή θέση στις προτιμήσεις των φοιτητών κατέχουν και τα μεταπτυχιακά προγράμματα του Πανεπιστημίου Κύπρου. Δεκαπέντε από τους αποφοίτους μας θα συνεχίσουν τις σπουδές τους στα μεταπτυχιακά προγράμματα του Τμήματος Οικονομικών ή του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Κύπρου.

Τέλος, τρεις από τους αποφοίτους μας αποφάσισαν όπως προχωρήσουν για απόκτηση διπλώματος Chartered ή Certified Accountant.

Νέο μέλος Τμήματος

Ο Επίκουρος Καθηγητής Μάριος Ζαχαριάδης έχει αναλάβει τα καθήκοντά του στο Τμήμα από τα τέλη Μαΐου. Ο κ. Ζαχαριάδης ήταν Επίκουρος Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Louisiana State των ΗΠΑ.

Απόφοιτοι μεταπτυχιακών προγραμμάτων του Τμήματος κατά το ακαδημαϊκό έτος 2004/05:

Μάστερ στην Οικονομική Ανάλυση

Αδάμος Αδάμου
Θεοπίστη Αδάμου
Ιωάννα Στυλιανού

Μάστερ στα Οικονομικά

Ευδοκία Αρέστη
Χρυσάνθη Ιωάννου
Ιωάννα Ιδαλία
Εύη Καλογήρου

Μάστερ στα Νομισματικά και Χρηματοοικονομικά

Αντιγόνη Βαλιαντή
Μαρίνα Βασιλαρά
Χριστίνα Καραπατέα
Ιάκωβος Πάππουλος
Σταύρος Παφίτης
Παναγιώτης Τήλλυρος
Έλενα Χαραλάμπους

Μάστερ στα Οικονομικά και τη Δημόσια Πολιτική

Ιωάννης Αντωνίου

Οι φοιτητές Αδάμος Αδάμου και Ιωάννα Στυλιανού έχουν γίνει δεκτοί στο διδακτορικό πρόγραμμα του Τμήματος Οικονομικών του Πανεπιστημίου Κύπρου.

Επίσης, ο Γιώργος Σιαμμούτης που αποφοίτησε το 2002 και εργάζεται στη ΜΟΕ έχει εξασφαλίσει θέση με πλήρη υποτροφία στο διδακτορικό πρόγραμμα του Boston University στις ΗΠΑ.

Το Τμήμα Οικονομικών συγχαίρει όλους τους αποφοίτους και τους εύχεται κάθε επιτυχία.

Περισσότερες πληροφορίες για όλα τα θέματα που αφορούν το Τμήμα δημοσιεύονται στην ιστοσελίδα του Τμήματος στη διεύθυνση <http://www.econ.ucy.ac.cy/>

ΜΟΝΑΔΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ – ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ

Η Μονάδα Οικονομικών Ερευνών (ΜΟΕ) του Πανεπιστημίου Κύπρου είναι ένας ανεξάρτητος, μη κερδοσκοπικός οργανισμός με στόχο την προαγωγή της επιστημονικής γνώσης στα οικονομικά, κυρίως σε θέματα που ενδιαφέρουν την Κύπρο.

Στην πυραμίδα της διοικητικής ιεραρχίας της ΜΟΕ είναι το Συμβούλιο και το Ακαδημαϊκό Συμβούλιο:

- Το Συμβούλιο απαρτίζεται από εκπροσώπους του Πανεπιστημίου, της Κυβέρνησης και των ιδιωτικών οργανισμών που στηρίζουν οικονομικά τη ΜΟΕ και προτείνει θέματα για έρευνα.
- Το Ακαδημαϊκό Συμβούλιο απαρτίζεται από τους υπεύθυνους των ερευνητικών προγραμμάτων και μεριμνά για τη διεξαγωγή της έρευνας.

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: Γιώργος Χατζηαναστασίου, πρώην Γενικός Διευθυντής του Συνδέσμου Εμπορικών Τραπεζών

Μέλη: Γεώργιος Θωμάς, **Κεντρική Τράπεζα Κύπρου** (Ανώτερος Διευθυντής Οικ. Ερευνών και Στατιστικής)
 Μιχάλης Καμμάς, **Σύνδεσμος Εμπορικών Τραπεζών** (Αναπληρωτής Γενικός Διευθυντής)
 Ελπίδα Κεραυνού-Παπαηλιού, **Πανεπιστήμιο Κύπρου** (Αντιπρύτανης Ακαδημαϊκών Υποθέσεων)
 Ελπινίκη Κουτουρούσιη, **Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Ασφαλίσεων** (Αναπλ. Γεν. Διευθύντρια)
 Ανδρέας Μολέσκης, **Γραφείο Προγραμματισμού** (Γενικός Διευθυντής)
 Πάνος Πασιαρδής, **Μονάδα Οικονομικών Ερευνών** (Διευθυντής)
 Αντρέας Χαραλάμπους, **Υπουργείο Οικονομικών** (Διευθυντής Οικονομικών Μελετών και ΕΕ)
 Λούης Χριστοφίδης, **Τμήμα Οικονομικών** (Πρόεδρος)

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: Πάνος Πασιαρδής

Μέλη: Σωφρόνης Κληρίδης Άντρος Κούρτελλος Θεοφάνης Μαμουνέας
 Μιχαήλ Μιχαήλ Κρίστης Χασάπης Λούης Χριστοφίδης

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ

Παναγιώτα Λυσιώτου Λεωνίδα Μιχαήλ Θανάσης Στέγγος Κώστας Χατζηγιάννης

ΤΟΜΕΑΣ

Δημόσιος / Νοικοκυριά

Επιχειρήσεις / Μακροοικονομικό Μοντέλο

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Σωτηρούλα Χατζησπύρου, 22892456, s.hajispyrou@ucy.ac.cy

Νικολέτα Πασιουρτίδου, 22892452, n.pashourtidou@ucy.ac.cy

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Άντζελα Σιεκέρσαββα, 22892429, adangela@ucy.ac.cy

Οι απόψεις που εκφράζονται στα άρθρα του ενημερωτικού δελτίου είναι των συγγραφέων μόνο και δεν αντιπροσωπεύουν αναγκαστικά τη ΜΟΕ. Επιτρέπεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή ή η μετάδοση, από οποιοδήποτε οπτικοακουστικό μέσο, όλου ή μέρους του ενημερωτικού δελτίου, με αναφορά στο παρόν δελτίο και τους συγγραφείς του άρθρου.

Η 'Οικονομική Έρευνα' είναι διαθέσιμη και σε ηλεκτρονική μορφή στην ιστοσελίδα της ΜΟΕ www.erc.ucy.ac.cy.